

חינוך הורים אל מול אתגרי העידן החדש

שפת המעורבות כמגשרת בין מבוגרים לצעירים בעידן הדיגיטלי

חדוה טרגר

עד המאה העשרים, לפחות עד אמצעה, גדלו ילדים בעולם היררכי, שבו מעמדם היה ברור ובדרך כלל נחות מזה של המבוגרים: למבוגרים היה כוח, הם שלטו על מקורות המידע, על סינונם ועל נגישותם לילדים. בית הספר חינך לצייתנות ולמוסכמות ברורות. תקופה זו חלפה. בתקופה הפוסט מודרנית מעמד הילדים מרכזי ביותר, המבוגרים אינם יכולים לשלוט עוד באופן בלעדי במידע הזורם בערוצים המגוונים של התקשורת האלקטרונית. הילדים ובני הנוער מאמצים חידושים טכנולוגיים מהר יותר מהמבוגרים, הם יוצרים ביעילות דרכי תקשורת שונות מאלה של המבוגרים. ילדי התקופה הפוסט-מודרנית מודעים ליתרונותיהם ולזכויותיהם המעוגנות בחוק.. מבוגרי תקופתנו מצמצמים את סמכותם ולעתים אף מוותרים עליה. ולכן הכול עוסקים בבניית סמכות ההורים או המורים, אך האם ניתן לבנות סמכות? או שסמכות היא פועל יוצא של תרבות, ואם אכן כן, הכיצד?

מקורות המבוכה ההורית בימינו

הורים מרגישים כיום פער גדול ובלתי נסבל בין תפקידיהם ההוריים הרבים לבין קוצר ידם בביצועם. כאשר הורים מביטים בעצמם, הרושם שיש להם הוא שהם הולכים ונחלשים. נהוג לקשור תופעה זו באופן תפיסת ההורה עצמו מול ילדיו ובכלל ההשלכות שנוצרו עקב השינויים בתפיסת הילד וזכויותיו, ולאחרונה - להתפתחות הטכנולוגית שהביא העידן הדיגיטלי: ערעור הביטחון העצמי של ההורה, אובדן הגיבוי החברתי להפעלת סמכות בהורות, התנגדות שהתרחבה

ד"ר חדוה טרגר היא מומחית בחינוך, ניהול ותוכניות לימודים. בעלת תארים מן המכללה האקדמית גורדון, האוניברסיטה הפתוחה, אוניברסיטת חיפה ואוניברסיטת בר אילן. עוסקת בחינוך ובתרבות מעל שלושים שנה בתפקיד ריכוז, הנחיה, ליווי מקצועי של צוותי ניהול והוראה, הדרכת הורים, הפקה בית ספרית, קהילתית ועירונית, ניהול אגף מוניציפלי, ניהול בית ספר יסודי וניהול מכללה טכנולוגית להנדסאים (י"ג-י"ד ומבוגרים) ולהכשרת עובדים בתעשייה. עסקה במחקר בנושאי קהילה, מעורבות הורים והישגים לימודיים ובשנה האחרונה מפיצה את ספרה **הורים ממנפים הישגים**.

מאוד מצד הורים לגישה היררכית-סמכותית ביחסים בינם לבין ילדיהם, ואי-נוכחות הורית במשפחה.

כל אדם הוא יצור חברתי ומהווה חלק ממרקם חברתי דינמי ומשתנה ללא הרף. מרקם חברתי נבנה על ידי קשרים בין אנשים, הנמדדים באופיים, עוצמתם ואופי המידע הזורם ביניהם. הקשרים בין אנשים והאפקטיוויטי של קשרים אלה ייבחנו על פי המענה לשאלות הבאות: האם קיים קשר של ממש! האם הקשר הוא חד כיווני או דו כיווני! האם הקשר הוא מתמשך, קבוע או ארעי! ומה משמעות הקשר לשני הצדדים – מהי הרלוונטיות, החשיבות ומידת הסיפוק של האנשים הנמצאים בקשר זה?

באופן בסיסי אפשר לקבוע שיחסי מחנך ומתחנך ובעיקר מתן דוגמה אישית הם שיקבעו את אופן התפתחותו האישית של המתחנך. מרבית ההתנהגויות של בני האדם נלמדות באמצעות התבוננות בהתנהגותן של הדמויות שאיתן הוא נמצא בקשר משמעותי. יחס אמפטי ומבין והבנת הצרכים הרגשיים של המתחנך הם תנאי מחייב להעצמה של האדם בכל גיל. כבר מגיל צעיר הילדים לומדים על העולם שסביבם באמצעות התבוננות בהוריהם. להעדר דוגמה אישית ראויה קיימות השלכות הרסניות על ביסוס עמדותיהם וערכיהם של הילדים. על כן, על ההורים להתנהל בחייהם בדיוק כפי שהיו מצפים מילדיהם לנהוג ולהקפיד לא להסתפק רק במילים אלא גם לגבות אותן במעשים.

הצורך במעורבות ההורים

התנהגות ההורים, שהם המחנכים הראשוניים של הילדים, משמשת מודל לחיקוי לילד וקובעת במידה רבה את חוסנו ואת הדימוי העצמי שלו, שהם התשתית להצלחתו בלימודים ובחיים. הואיל ומעורבות ההורים מסייעת לשיפור ההישגים של הילדים בכל גיל, הרי שככל שהמעורבות ממושכת ונטמעת כשפה, היא הופכת יותר לחלק מהווי החיים ותוצאותיה משמעותיות יותר.

כיום, במציאות המשתנה, אין מקום לדון על 'מעורבות הורים – כן או לא!'. השינוף ההורי ומעורבותם של ההורים בחינוך ילדיהם הם הכרח ולא רק אפשרות. ללא ההורים לא ניתן לקבל את התפוקה הראויה מתהליכי החינוך המתרחשים בין כותלי בית הספר או מחוצה לו. א"ד גורדון טען כי 'החיים הם היצירה ולא האידיאל... אף אדם אינו יכול ליצור את החיים לבדו. האדם הוא חלק מסביבה טבעית הבונה אתו את חייו'. בסביבתו הטבעית של כל אדם קיים המשאב הטבעי הראשוני – הוריו. לכן עלינו להתמקד בניסיון להבין את הקשיים, לנווט משאב זה ולחפש אחר דרכים להפיק ממנו את המיטב למען הילדים.

התנהגות ההורים, שהם המחנכים הראשוניים של הילדים, קובעת במידה רבה את רמת ההישגיות של ילדיהם, את מידת שליטתם הפנימית, את רמת סקרנותם ואת הדימוי העצמי שלהם, ואלה משמשים פרמטרים להצלחתם בלימודים. כל ההורים יכולים לשמש מלמדים-מתווכים האחראים לתפוקת הלימודים של ילדיהם ולהתנהגותם. כדי שתתרחש למידה, דרוש

מודל חיקוי של המבוגר המשמעותי לילדים, כדי שאלה יזדהו עמו ויפנימו את המסרים המכוונים אליהם. ההורים, הדמויות המשמעותיות ביותר לילדים, מתווכים ביניהם ובין העולם מחוץ לבית באמצעות דוגמה אישית ויחסם אל הילדים. בנדורה (1991) קרא לתופעה זו בשם 'הזדהות'. לפי בנדורה, מרבית ההתנהגויות של בני האדם אינן נלמדות באמצעות התנסות אישית אלא באמצעות התבוננות בהתנהגותם של אחרים. כך, למשל, בני אדם מתנהגים באלימות - בין השאר כתוצאה מצפייה בתוכניות טלוויזיה שבהן הגיבורים האלימים זוכים לחיזוק (למידת חיקוי). מתוך חיפוש אחר הגורמים המשפיעים על ההצלחה נמצא כי הלומד צריך להיות מעורב בתהליכי הלמידה, אבל לא תמיד הוא יודע איך לעשות זאת. לכן על התלמיד להבין כי הגורם הקרוב ביותר אליו הוא ההורה, ואתו עליו לתקשר. הוא המודל להתנהגותו. אך גם ההורה לא תמיד יודע איך לתקשר עם ילדיו ולקדם בלימודים, מה גם שחלק מהזמן הילד נמצא בבית הספר, שם עליו לעבוד עם המורה. על ההורה והמורה לשתף זה את זה במעורבותם בתהליכי החינוך של הילד.

התפקיד האמתי של ההורה בחינוך

חינוך משמעו תהליך של הקניית התנהגות - בלמידה, בחיים בחברה ובביצוע משימות. חלק גדול מההתנהגות האנושית היא התנהגות נלמדת, ולהורים יש השפעה עצומה על הגורמים המניעים את ילדיהם לעשייה. עשייה מתוך רצון פנימי, בשילוב עם פתיחות והפריה הדדית, היא הבסיס לכל מעורבות. 'מעורבות' מכוונת אל ה'איך עושים' ולא אל ה'מה', ולכן עזרה בהכנת שיעורי בית אינה בונה הצלחה אלא רק משחררת 'לחץ' באופן רגעי. המעורבות באה לבנות תשתית להצלחה לאורך זמן ולהטמיע תשתית זו במהלך ההתפתחות והצמיחה של הילד.

הורים רבים חושבים כי עיקר תרומתם היא הקניית ידע, והם דואגים ללמד את ילדיהם קרוא וכתוב טרם כניסתם לבית הספר. רבים חושבים כי באמצעות עזרה בהכנת שיעורי הבית או בהעשרת נושא לימוד מסוים הם יוכלו לעזור בהעלאת רמת ההישגים הלימודיים של ילדיהם. אולם פעולות אלה הן נקודתיות בלבד ואינן פותרות בעיה לטווח רחוק. כדי שמעורבות ההורים תשפיע על ההישגים הלימודיים, יש לבסס מערכת יחסים על קשר פתוח, אמפתי וחיובי. אין ההורה יכול להיות מעורב בחינוך ילדיו אם הילד סגור בחדרו ועסוק עם המחשב שלו, ההורה אינו יודע על מעשיו באינטרנט ולא מתקיימות שיחות פתוחות תכופות בין השניים.

אם כן, מהו תפקיד ההורים? זוהי שאלה שכל אחד צריך לשאול את עצמו. כאשר אדם יודע את תפקידו, את מעמדו, את יכולתו ואת המצופה ממנו, כולל מה הוא מצפה מעצמו, יש לו יכולת להתחיל לפעול ולהיות משמעותי עבור עצמו, עבור ילדיו ועבור הסובבים אותו. כל זמן שאדם מתלבט בתפקידו, תוהה מה כוחו ומה סמכותו, בלי משים הוא מעקר את כוחותיו ומסרס את עצמו. גם אם יעשה דבר מה, אותו מעשה יהיה חסר כוח וחסר משמעות בעיניו ובעיני אחרים הנוגעים בדבר. ההורים הם הסוכנים של הטבע לשמירה על הילדים ולהובלתם

מתלות לעצמאות. אולם המין האנושי לא יצליח לשרוד אם כל דור לא יצליח להגיע לעצמאות מהדור הקודם. כשהילדים מרגישים שהם מועילים ותורמים בתוך המשפחה מתחילת חייהם, מתחזקת בהם תחושת השייכות והדימוי העצמי ומתאפשרים להם סיפוק והנאה מהצלחותיהם ומחיייהם. תחושת העצמאות מחזקת את האמון של הילדים בעצמם ושל העולם, מאפשרת להם התפתחות תקינה ומקלה על חיי המשפחה כולה. כך יימנעו בהמשך מאבקים רבים בין הצעירים למבוגרים ותפתח תקשורת מחברת בין השניים.

בכל תהליך חינוכי קיימת תלות של הילד בהוריו, ותפקידם של ההורים לאפשר תלות לגיטימית תוך כדי עידוד מודרג לעצמאות. כשמערכת היחסים בינם לבין הילד טובה ומשמעותית, הוא עובר תהליך של העצמה. כשהילד אינו בוטח ביכולתו והמעבר לעצמאות קשה עבורו, הוא זקוק להוריו כגורם מתווך, מרגיע ותומך שיקל על ההתנגשות בין תחושותיו הפנימיות למציאות החיצונית. משמעותו של תהליך ההעצמה שעובר הילד בעזרת הוריו הוא ויתור על התלות בהורים, התחזקות ביטחונו העצמי והתעצמות אמונתו בכוחו להשפיע.

הורים ומורים – שותפים טבעיים, לא מתחרים ויריבים

המורים, כמו ההורים, בודדים מעצם תפקידם. המורים עומדים לבדם מול כיתה, ומצופה מהם שיתמודדו עם הקשיים בכוחות עצמם. תחושת הבדידות של המורים מתגברת עקב הביקורת הקשה הנהוגה כלפי העוסקים במקצוע. נוכח ביקורת זו המורים עשויים להעדיף לא לחשוף את הקשיים שבהם הם נתקלים בכיתה פן יהפוך הדבר לעדות נוספת לחולשתם. שמירת הבעיות בסוד, בדומה למה שקורה עם ההורים, מחריפה את פגיעותם של המורים ומנציחה את ההתנהגות המקצינה של התלמידים. לאור הלחצים שבהם נתונים שני הצדדים – מורים והורים – ניתן היה לצפות שיתפתח מנגנון של תמיכה הדדית בתוך אותו מגזר או בין שני המגזרים של עולם המבוגרים, כדי לפצות על בדידותם ולהקטין את פגיעותם. אך העזרה ההדדית קיימת רק כתופעה ספונטנית או שקיימת דווקא התארגנות להעלאת תביעות אלו מאלו.

היעדר הסולידריות והמאבק של המורים וההורים אלו באלו הם תולדה של תפיסה שכיחה, שלפיה סמכות היא פועל יוצא של יכולת אישית, ולכן יש 'לבנות' את הסמכות. אבל סמכות אינה פועל יוצא של מסוגלות אישית אלא של תרבות שאמורה להיות מושתתת על שפת מעורבות, וזו אמורה לחלחל לכל שכבות הגיל של החברה.

האמונה בהורים כמקור לעזרה, קביעת ערכים משותפים ומחויבות משותפת של ההורים והמורים לחינוך הדור הצעיר הן חלק ממטרות חשובות ביותר. שיתוף אמתי בין ההורים והמורים בא להזכיר שרק בדרך זו אנו מרוויחים אלה מאלה. כשם שעבודה עם ילדים ועם בני נוער דורשת לימוד, כך גם מגע וקשר עם עולם המבוגרים דורשים מחשבה, הכנה, עיון, העמקה, ניסיון והתכוונות. התייחסות מערכת החינוך אל ההורים חייבת להיות ממקום מקצועי, שיש בו הבנה לתהליכי התפתחות אישית ומקצועית גם בקרב ההורים והבנה למשמעות האדירה

שיש לשיתוף הפעולה בתוך אותו עולם סקטוריאלי שמטרתו – הוראה לדור הצעיר. על המורים, הנתפסים כאנשי מקצוע, להבין היטב את התהליכים הפסיכולוגיים וההתפתחותיים של הילדים ושל ההורים, ולזהות מה קורה להורים כאשר הם נדרשים לנהל דיאלוג ושיתוף עם גורם נוסף – מערכת החינוך.

הניסיון מלמד כי בתי ספר המכירים בחשיבות תפקידם לדאוג לילדים ולגלות אחריות לחיבור בין הילדים למבוגרים, בין הילדים למשפחות ולמוסדות חברתיים אחרים, הצליחו ביצירת השינוי שהוביל לשיפור רמת ההישגים הלימודיים של תלמידיהם. שורש הבעיה בבת הספר באשר למערכת היחסים הורים-מורים-תלמידים הוא היעדר שפת תקשורת אחידה. הידע המקצועי על התפתחות ילדים והתאמת דרכי הלמידה אליהם נמצא בידי אנשי החינוך. לעתים עושה בית הספר שימוש לרעה בכוחו הרב של ידע זה ובאמצעותו שם את ההורים בעמדת חולשה. רוב הדיונים החינוכיים מתקיימים בדלתיים סגורות בבית הספר, ולהורים אין אפשרות לשמוע את הנאמר על ילדיהם, ובוודאי לא להשמיע את קולם. לאור היכרות ההורים את ילדיהם, היעדר קולם מהדיונים הוא לעתים פגיעה ממשית בטובת הילדים ובסיכוייהם להצלחה. מדיניות הדלתיים הסגורות יוצרת התנהלות של הגנה חזקה על טעויות בתוך בית הספר, כחלק משמירה על חזית בית הספר והסתרת קונפליקטים הקיימים לעתים בתוך צוות בית הספר עצמו, שאינו בסופו של דבר חזית אחידה אל מול ההורים. במקרים שבהם בית הספר משתף את ההורים, אנשי החינוך מבקשים לעתים בדיונים ליצור קואליציה של מורים-הורים מול הילדים. לקואליציה מסוג זה עשוי להיות ערך חינוכי חיובי, אך היא עלולה באותה מידה להשאיר את הילדים ללא תמיכה, מבודדים לחלוטין מול עולם המבוגרים. הורים שאינם לוקחים חלק בקואליציה מעין זו נתפסים על ידי בית הספר כהורים שאינם משתפים פעולה ואינם מבינים או יודעים מה טוב לילדיהם.

יצירת בסיס משותף

שפת ה'מעורבות' הפכה לחלק בהוויית ומאורח חיי בבית ובעבודה. אני עוסקת מעל שלושים שנה בחינוך, בהוראה, בניהול ובכתיבת תוכניות לימודים. עבדתי עם בני כל הגילים – מילדים גילאי המעון והגן, גילאי בתי ספר יסודיים ובני נוער, במערכות הפורמליות והבלתי פורמליות. עסקתי ועדיין אני עוסקת בהדרכות מורים ובהנחיות צוותי מורים, הורים וקהילה וניהלתי פרויקטים קהילתיים חינוכיים ותרבותיים כאחד. פיתחתי מודלים שיתופיים במסגרת בית ספר קהילתי עם הקמת עמותת הורים-מורים-תלמידים ואנשי קהילה והקמתי מסגרת לימודים אוניברסיטאית עם השותפים למען הגברת הישגיהם של הלומדים. בחמש עשרה השנים האחרונות מיקדתי את עיסוקי בניהול: אגף בשלטון המוניציפלי, בית ספר יסודי שהפרויקטים הקהילתיים שהובלתי בו הוטמעו והפכו לחלק מבית הספר והקהילה, ומכללה טכנולוגית להנדסאים. מניסיוני הרב בתפקידים שונים ראיתי עד כמה חשובה ההלימה בין המילים שהשתמשתי

בפני האוכלוסיות השונות לבין אופן ביצוע הדברים עם הקהילות השונות. ההתכוונות באמצעות שפת המעורבות ניוטה את עשייתי באופן אינטראקטיווי - דו כיווני. אם אין מטרה לכוון את הדור הצעיר למעורבות ולהידברות, מסוכן לפעול בדרך של שיתוף; במצב שכזה מתקבע היעדר איזון במערכת יחסים בתוך עולם המבוגרים ומחוצה לו. יש לזכור כי הגברת הציפיות שאינן מתממשות מובילה לערעור אמון שממנו קלה הדרך לחיכוך שלילי היוצר תהליך בלתי הפיך. היעדר הידע וההבנה של המורים איך לעבוד עם אוכלוסיית המבוגרים גורם לעתים רתיעה מפני בניית קשר עם הבית. ההורים מרגישים את הריחוק, הניכור ואת היעדר האוזן הקשבת למצוקתם עם ילדיהם. יש, על כן, למורים תפקיד חשוב מאוד בהכוונת התהליך של מעורבות הורים אפקטיווי, אך עליהם לקבל את תמיכת המערכת והדרכה מקצועית בהתאם לצורך הנדרש.

על מנת שהילדים יגדלו בחוויה של תקשורת ושל הבנה בין שתי הישויות המשמעותיות - ההורים והמורים - על כל אחת מהישויות להכיר בקשיים האובייקטיוויים של הצד האחר, ליצור אקלים של ביטחון ושל קבלה ולפתח דיאלוג בונה מתוך שותפות.

הגדרה מחודשת של המעורבות

על מנת שהילדים יגדלו בחוויה של תקשורת ושל הבנה בין שתי הישויות המשמעותיות - ההורים והמורים - על כל אחת מהישויות להכיר בקשיים האובייקטיוויים של הצד האחר, ליצור אקלים של ביטחון ושל קבלה ולפתח דיאלוג בונה מתוך שותפות ואמפתיה.

מעורבות היא שפה המורכבת מאוצר מילים הקשורות לעשייה פעילה, להדדיות, לבנייה של תהליכים ותוצרים ולהתייחסות לקולו של הפרט (טרגר, 1998). שימוש בשפה אחת קושר בין אנשים ויוצר הבנה של הצד השני (אמפתיה) - הבנה שאינה בהכרח הסכמה אך מובילה להקשבה ולהפריה הדדית. הרבה ממאמציו של החינוך היום נידונים לכישלון משום שהדור הצעיר עסוק בשימוש במחשב ליצירת קשר חד-כיווני, וכך נוצר מצב של היעדר מיומנויות תקשורתיות רב-כיווניות. זו הסיבה שעל בית הספר למקד עצמו כמסגרת מקצועית-חברתית לשם הפנמת הרגלים תקשורתיים, כשם שעל בית ההורים להוות מסגרת כזאת כהמשך לפעילותו החינוכית והתרבותית של בית הספר. מעורבות היא שפה שבונה אורח חיים מתוך רצון, גישה חיובית ואמפתית, ועליה להתבצע בדרך דיאלוגית - שיח בשניים ולא בדרך של ויכוח המעודד מיומנויות אלימות.

כאשר אין מוכנות מצד הרשות המקומית ומערכת החינוך להכיר בזכות ההורים ובחובתם לחנך את ילדיהם, התביעה למעורבות נתפסת כהתערבות מזיקה, החותרת תחת מעמדם של אנשי בית הספר. יכולתה של המערכת לתעל את כוחם של ההורים לאפיקים חיוביים מותנית במדיניות שתאפשר להבין את התהליך המתרחש נגד עיניהם ולהוביל תהליכים של מעורבות בדרכים יישומיות מתאימות על מנת שהשפה המורכבת ממושגי עשייה פעילה, הדדיות, כבוד, ויוזמה אישית תוך כדי אינטראקציה עם האחר, תופנם בכל רובדי החינוך (מעורבות בלמידה, מעורבות חינוכית, מעורבות חברתית...).

ידוע כי תלמיד מצליח בלימודים לאחר שהפנים את החומר הנלמד שהפך לחלק ממנו. הפנמה והטמעה מתרחשים על ידי מעורבות פעילה של הלומד בחומר הלימוד. במעורבות זו יש אותן דרכי פעולה של מעורבות הורים בחינוך ומעורבות חברתית בסביבה. מעורבות ההורים אינה אמצעי נוסף לשיפור בית הספר, אלא זהו אורח חיים המושתת על עקרונות דמוקרטיים, ובו נדרש מההורים שיקול דעת מתמיד ונכונות לעמוד בקשיים ובאתגרים הכרוכים באורח החיים הזה. בהתכווננו למעורבות בבית הספר, חשוב לשים לב לאופן שבו הסגל המחנך מתייחס לאינטראקציה עם ההורים וכיצד ההורים מגיבים להתייחסות זו על בסיס של אינטראקציה הדדית. מעורבות ההורים מצריכה הסתגלות וגמישות הדדית לאורך כל שלבי הדרך החינוכית של התלמידים. כאשר אין מוכנות מצד מערכת בית הספר להכיר בזכותם של ההורים להשפיע על החינוך הניתן לילדיהם, נתפסת התביעה למעורבות כהתערבות מזיקה, החותרת תחת מעמד המקצועי של המורים ומחבלת בעבודתם של בתי הספר.

התרומה המשמעותית של מעורבות ההורים ניכרת באווירה הכללית בבית הספר כמקום המקנה תחושה של ביתיות ושל ידידותיות ואשר היחסים בין הנפשות הפועלות בו מבוססים על כבוד הדדי ועל הסכמה. אווירה נאותה בבית הספר תורמת, בין השאר, להפחתת בעיות משמעת ומאפשרת למורים לזהות תחומי הוראה שבהם התלמידים זקוקים לסיוע ולהקדיש זמן רב יותר למטלות הוראה חשובות. ההכרה בכך שהמשפחה ובית הספר כאחד משפיעים על תהליכי החברות של הילדים, על חינוכם ועל הישגיהם מחייבת שיתוף פעולה בין שתי המערכות. לשם השגת היעד, יש צורך בביסוס קשרי גומלין רציפים, הפתוחים להשפעות הדדיות ומקנים לשותפים בהם תחושת שייכות.

אפיוני המעורבות

יש להבין כי החינוך הוא הכלי הראשי לשיפור החברה ולקידום תרבותה. המחנך הדגול ג'ון דיואי אמר עוד בראשית המאה העשרים כי החינוך הוא הדרך להטמעת הרגלי ההתנהגות שהם בסיס התרבות. וכיצד נטמיע תהליך? רק באמצעות המעורבות המשמשת כשפה ומכוונת אותנו לאופן הפעולה ולהתוויית ההתנהגות.

'מעורבות' אינה יכולה להיאמר בנשימה אחת עם המילה 'התערבות'. אלה שתי מילים מנוגדות במשמעותן. התערבות היא תהליך חיצוני כפוי, הפוגע באיכות מערכת היחסים. ואילו שפת המעורבות בונה תהליך רגשי שבו יוצרים גשר וקשר חיובי מקדם בין אנשים. סביבה חינוכית איכותית היא כזו שיש בה הרבה מגעים, קשרים והידברויות בין הגורמים המשמעותיים במעשה החינוך. ככל שירבו המגעים ויתאחדו המורים וההורים ליגוף מחנך אחד, נשיג אקטיביזם חינוכי שיוביל למעורבות גבוהה יותר, וזו תבטיח את שגשוג החינוך. מערכות יחסים חיוביות בין הורים למורים חיוניות להתפתחותם החברתית והאקדמית של הילדים. כשהילדים רואים את הוריהם ואת מוריהם משוחחים ועובדים יחד, הם רואים בהם קבוצת עניין בקידום האקדמי ובהתנהגותם החברתית.

בשנים האחרונות גדלו שיעורי הגירושין ומספר המשפחות החד-הוריות. במקביל, נחלש הקשר בין התא המשפחתי למשפחה המורחבת. תהליכים אלה הביאו לכך שהורים רבים נעשו בודדים, וחלקם גם מנותק מהקהילה וממקורות תמיכה בשל התניידותם התכופה. הורים רבים מסתגרים בחייהם הפרטיים, ודפוס חייהם מוקרן על דפוס חייהם של ילדיהם השוקעים בעולם וירטואלי של האינטרנט, שאינו מטפח כשרים תקשורתיים. כך קורה שהנתק בתוך התא המשפחתי בפרט בין בני הזוג והקשרים הרופפים בין מורים להורים אינו תורם חיבור שבין המבוגרים לבין עצמם ובין המבוגרים לצעירים שבחברה.

מדיניות התומכת במעורבות הורים אפקטיבית חייבת להיות מושתתת על הצבת מטרות ויעדים ברורים וחד-משמעיים ועל השתחררות מן הדחף לשלוט. יש להטמיע בקרב כלל המעורבים בחינוך כי מעורבות היא שפה חשובה להשגת ההצלחה; היא הסמן של הקוד ההתנהגותי בחברה.

יצירת קוד התנהגותי

בכל חברת אנשים יש צורך לקבוע קוד התנהגותי מתוך התובנה שאנשים באים מרקע תרבותי והתנהגותי מסוים, וקיימת סברה שהם יפעלו על פי התרבות המוכרת להם מסביבת חייהם. כדי לקיים בסיס משותף, בפרט בתקופה שהכול בה דינמי, מהיר ונגיש, יש ליצור בסיס משותף מתוך הבנה כך שתיווצר תרבות המעודדת את השותפים להעצים זה את זה ולא להיאבק זה בזה.

מטרתו של הקוד ההתנהגותי בשפת המעורבות לקשר בין כל רובדי החברה, בין מורים להורים ובין מבוגרים לצעירים, למען הטמעת המסרים, התובנות והשיטות. רק אז יושגו הישגים אמתיים, שאינם רק ציונים; אלה משמשים סימפטום חיצוני בלבד. ההישגים באים לידי ביטוי בהתפתחות ובהעצמה, תוך כדי פריסת כנפיים ומעוף להצלחה.

הקוד ההתנהגותי של שפת המעורבות –

ש ד "ר" ד ח ו" ס

ש = שיתופיות

ד = דיאלוג

ר = רגש

ד = דוגמה אישית

ח = חשיבה אסטרטגית

ו ...

ס = סמכות (=תרבות האומרת אני סומך עלי... עליך...)

סדר הפעולות מחויב המציאות, כי אם אין רצון לשיתוף פעולה לא יוכל להתפתח דיאלוג, והעולם הדיגיטלי יחדד ויעצים את הפערים ואת חוסר ההבנה בין מבוגרים לצעירים.

דיאלוג חיוני, 'אני ואתה'

מושג הדיאלוג מוכר מאז הימים שבהם התהוותה השקפת העולם האפלטונית, אולם דומה שבעידן האינטרנט זוכה המושג לעדנה מחודשת.

בובר מתייחס לדיאלוג כאל צורך בסיסי הקשור לעצם הווייתו של האדם בחברה. לטענתו, רק בדיאלוג המתקיים פנים מול פנים יכולה להיווצר 'זיקת גומלין של ממש' בין 'האני-ואתה'. הוא ניסח את גישתו בספרו **בסוד שיח** (1959). לפי גישה זו, בדיאלוג קיים מפגש בין 'רגשות לבין לבבות' ולכן אין זה משנה אם הדיאלוג הוא מדובר או אילם. לדיבור אין משמעות אלא אם יש קשב לנאמר; השקט בדיאלוג הוא הקבלה של האחר; זו תקשורת מלאה בציפיות, שכן בדיאלוג האמתי יש פנייה אל האחר. זיקה של אני-אתה אמתית מחייבת מאמצים וכוח. 'הלז', הסתמי, חיובו מועט ואינו תובע מאתנו כוחות ומאמצים מיוחדים. כשמתייצבים אנו במחיצת ה'אתה', אנו 'נעשים בעצמנו בחינת האני... אין לראות בשום פנים את היחס אני-אתה בחינת התייחסות סובייקטיבית של האני בלבד אלא היא משמשת כזיקה דו-קוטבית וכיחסי גומלין. בדיאלוגים האלקטרוניים מתפתחים במקרה הטוב 'יחסי אני-הלז' (שם: 33).

סיכום

היעדר שימוש בשפת המעורבות נותן תחושה כי המבוגרים חיים בעולמות נפרדים מעולם הצעירים. עלינו, כהורים, לאפשר לילדינו ליהנות מעצם קיומנו, להתמקד בהם ולהעניק להם תשומת לב מלאה בכל מה שאנחנו אומרים ועושים: התעניין יום-יום במעשי ילדיך ובתחומי העניין שלהם: איך אתה מרגיש? איך היה היום? מה עשית? מה למדת? מה עם חבריך? מה חדש? עלינו להשתתף בעולמם הפרטי של ילדינו ללא ביקורת ומתוך רצון אמתי ואמפתיה.

על המבוגרים להכשיר את הצעירים לחיים, אך עלינו לעשות זאת בלי שירגישו בכך, מפני שאם יחושו שאנו מכותיבים להם את הרגלי ההתנהגות ואת הדרך – הם ימרדו! לכן הכלל הוא - בתחבולות עשה מלחמה. אי אפשר לרצות לחנך ילדים ובני נוער בלי להיות מעורבים בחייהם, במצוקותיהם ובתקוותיהם.

אם נשתמש בשפת המעורבות על פי הקוד ההתנהגותי של השד"ר דחוי"ס, עת נרצה לשתף את האחר, מבוגרים וצעירים כאחד, הפעולה הראשונית הלז תעודד את שני הצדדים לפתח את הדיאלוג, לרגש, לשמש כדוגמה ולהפעיל יחדיו חשיבה. רק אז נחזק את האמון זה בזה, והסמכותיות תהא פועל יוצא של התנהגותנו, וזו תהא תרבותנו - תרבות שתגבר על פערי הטכנולוגיה הדיגיטלית ותחושת אוזלת היד של המבוגרים מול הצעירים.